

Estiu 2013

L'exercici innovant de la solidaritat ¹

Jordi Estivill

Sociòleg

El rerefons per al renovat exercici de la solidaritat és l'actual crisi econòmica, social, política i ideològica. Les seves conseqüències afecten negativament a milions de persones i generen amplis moviments de protesta a tot el món. Per això, es pot començar a parlar de la globalització de la solidaritat que es va convertir en el lema del congrés de RIPESS (Xarxa intercontinental per la Promoció de l'Economia Social i Solidària) celebrat l'any 2009 a Luxemburg.

Però per entendre quines raons i motivacions tenien els més d'un miler de participants a l'encontre de Luxemburg i dels que ho feren al congrés fundacional de Barcelona de 2011 de la Xarxa Europea, cal remuntar al període de la fi dels seixanta, inicis dels setanta del segle passat. Ja que algunes de les intuïcions dels que es revoltaven en aquells anys reemergeixen ara. En aquest sentit, no es pot dir que els actuals processos de l'economia de la solidaritat sigui un fenomen novíssim tot i que adopta una perspectiva prou inèdita i formes concretes prou innovadores i diferents.

En efecte, l'autogestió obrera, el desencís davant del paper dels partits convencionals, la crítica a l'Estat omnipresent, al mercat depredador, a un creixement econòmic desenfrenat i a la cultura dominant, a una vida alienada circulant entre el metro, el descans i un treball monòton ("metro, dodo, boulot"), l'adopció de processos assemblearis participatius i democràtics, la creació de moviments socials que defensaven la qualitat de la vida, el dret a la diferència, el gènere, el pacifisme i el medi ambient, la voluntat de trobar formes alternatives de vida i de treball, es trobaven en el cor de moltes de les reivindicacions de París, Praga, Berkeley, Mèxic, Itàlia.... i fins i tot en les més soterrades de Portugal, Grècia i l'Estat espanyol que s'estaven deslliurant de llargues dictadures feixistes. Després, la crisi del petroli i l'onada neoliberal han aprofundit la pobresa, l'exclusió i les desigualtats socials i han eixamplat els moviments de resposta.

La novetat actual, relativa, és que gran part d'aquelles reivindicacions i manifestacions eren més teòriques que pràctiques, més esotèriques que pragmàtiques, més voluntaristes que sostenibles i que des de fa uns anys la gent, les capes populars, els ciutadans, troben mecanismes i fórmules econòmiques, socials i polítiques per afrontar col·lectivament les seves necessitats reals i imaginades.

Des del punt de vista teòric hi han ajudat autors com Polanyi, Mauss, els socialistes dits utòpics del XIX, marxistes heterodoxes i llibertaris, alguns pensadors del cooperativisme i la renovació, des dels vuitanta, dels científics socials llatinoamericans.... La llista comença a ésser llarga i s'hi podrien afegir noms provinents de França, Alemanya, Itàlia i perquè no, alguns d'ibèrics.

Tanmateix no es tracta de fer llistes de noms il·lustres i enllustrats, sinó d'intentar veure que passa en una realitat emergent, plural, encara marginal i minoritària, però cada cop més forta arreu del món.

I aquí la llista és d'un altre tipus: empreses autogestionades i recuperades, entitats dedicades a les finances ètiques, noves formes de finançament, cooperatives de producció i de consum responsable i ecològic, xarxes d'intercanvi virtuals i reals, mercats no monetaris, monedes locals, bancs del temps i horts comunitaris, assegurances alternatives, sistemes de gestió comunal, serveis de proximitat, pressupostos participatius, associacions consultores, de serveis, d'intervenció social i defensores dels drets dels qui no tenen veu, agrupaments i xarxes de desenvolupament local i de treball cooperatiu per internet, cercles alternatius de producció i consum cultural i artístic....

Trets comuns de l'economia solidària

Malgrat especificitats locals i nacionals, sovint, l'economia solidària està composta per iniciatives sorgides d'una peremptorietat i vulnerabilitat que ni l'Estat ni el mercat resolen i que enfonsen les seves arrels en l'economia domèstica i de donació, en els circuits més o menys soterrats de producció i d'intercanvi igualitaris. Quines són algunes de les seves innovadores característiques comunes ?

-Són iniciatives col·lectives generalment de petita dimensió que cobreixen totes les activitats econòmiques: productives, d'intercanvi, de consum i de finançament que no tenen ànim lucratiu, ni remuneren el capital.

-Troben experimentalment noves fórmules (micro finançament, intercanvis no monetaris, mercat social, moneda pròpia, xarxes informals...) d'organització econòmica i social que s'obren camí entre l'Estat i el mercat.

-Volen fer entrar la democràcia en l'àmbit econòmic i posen a prova noves o antigues fórmules de participació dels seus membres i de la resta de "stake holders" (clients, usuaris, proveïdors, finançadors...).

-Acostumen a articular la dimensió social (participació, condicions de treball, salaris, transparència, decisions compartides...) amb la dimensió econòmica (creació de llocs de treball, distribució dels resultats, mancomunació del treball, integració vertical del sector,...).

-Posen en qüestió els paradigmes de l'economia dominant tant la neoliberal com la keynesiana (benefici individual, competència, valor de canvi, creixement sense límits...).

-Defensen els interessos dels seus membres, de la comunitat que els envolta, els béns comuns, i l'interès general contribuint a fer emergir necessitats no resoltes i descobrir recursos endògens respectuosos amb el medi ambient i la sostenibilitat. Troben la seva força en el territori local i a vegades obren camins globals de solidaritat, plantejant i desenvolupant una cooperació internacional igualitària.

-Intenten experimentar nous tipus de relacions personals i col·lectives fraternals on prima la igualtat per sobre de la jerarquia, la qualitat per sobre de la quantitat, la creativitat per sobre de la rutina, el respecte a les persones i les seves diferències i al patrimoni cultural i natural, constituint laboratoris de capital social emergent i de ciutadania activa.

-Recullen molts dels principis dels inicis del moviment associatiu, mutualista i cooperatiu, de l'economia social del segle XIX, però van més enllà situant-se en una perspectiva alliberadora i de transformació social i s'articulen sovint amb els actuals moviments socials i nacionals emancipadors i de defensa dels drets i cultura dels pobles indígenes.

Com és evident, en l'exercici concret de la solidaritat no falten contradiccions i límits, compromisos i punts de ruptura. Potser cal recordar que, com deia l'altre, la ideologia dominant és la del bloc dominant i que el capitalisme al llarg de la seva història ha sabut integrar oposicions polítiques, socials i econòmiques de tota mena. Tanmateix, l'economia solidària és, per ara, la que va posant els fonaments d'una alternativa real i precisa de tots els que creuen que construir un món més just, sostenible i solidari no solament és necessari sinó també possible i urgent.

